

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 33.

Mercuri 6. Septembrie

1861.

Proiectul de lege

alu comisiei de 27 membri, aleși in diet'a Ungariei din a. c. că comisiune spre a impacá pretensiunile nationalitatiloru, candu va fi diet'a întregită.

Comisiunea emisa in obiectulu cestiunei nationalitatiloru, nainte de tóte a aflatu de lipsa, intemeierea aceloru principie generali, cari se-i servésca de cinosura in deslegarea problemei s'ale.

De temeiu alu procedurii s'ale s'au arotatu doue cali.

Postulatele formulate ale unoru nationalitati din patria, preeum se aña acelea concepute in memoriandulu congrésului de T. sz. Martiinu transpusu la aceasta comisiune, si dupá cum se scie de comúnu, prin congrésulu serbescu, preeum si prin romániu din Ardealu (?); séu semnarea aceloru margini, între cari nationalitatele singuratece isi potu realisa liberu pretensiunile, ce le au in asta privintia.

Comisiunea si a alesu de punctu de plecare pe acestu din urma, pentrucu nu a aflatu conformu cu principiulu prochiama tu in legile din 1848 cá ori ce întrebare, care e in asia strensa legatura cu libertatea individuala, cum e indestulirea pretensiuniloru nationali, se se deslege prin concesionii;

Ca-ci impregiurarea aceea, ca nationalitatele singuratece in patri'a nóstra se aña imprasciate, si amestecate, implinirea dorintieloru lora concrete aru presupune: séu astufeliu de stramutari si arondari teritoriale, cari amenintia unitatea politica a tieres, séu aru urmá aceea, ca fractionile mai mici de nationalitati, ce locuescu pe teritoriulu nationalitatiloru mai mari, s'aru apasá cu totulu;

Ca-ci in fine calea concesioniloru aru fi celu mai siguru mediulocu spre aceea, cá fregarile între

diferitele nationalitati se se sustiena, si cá emulatiunea libera, ce între marginile dreptului egalu s'aru poté desvoltá atatu de catra singurateci, catu si de, catra corporatiuni, si cari aru avé rezultate folositoare se — fia delaturata prin emulatiunea séca de a castigá drepturi noue.

Ungaria prin corelatiunile s'ale caracteristice etnonografice se vede a fi chiaru chiamata a se nesui, cá întrebarea nationalitatiloru se o deslege odata pentru totudeauna, prin astufeliu de institutiuni legale, sub sentulu carora atatu pretensiunile drepte ce le are in asta privintia oricare cetatienu din ori ce parte a teritoriulu patriei, se fia aperate, catu si desvoltarea prin asociatiuni libere a singurateceloru nationalitati si corporatiuni se fia asigurata.

Elementele astorfeliu de dispozitiuni legale le avem noi in autonomi'a comunale: ce costu de seculi, in autonomi'a besericesca a singurateceloru confesiuni, ce se estinde nnumai asupra trebiloru loru besericesci, ci si asupra organizarii si manipularii scóteloru loru, si peste tóte, acea sistema municipala a caru fundamentu basatu pe dreptulu naturale e a perarea libertatii individuale in contra restringerii din partea poterei statului, si miscarea libera a individualitatiloru atatu fisice, catu si morale, între marginile cele mai necesarii ale unitatii statului.

Pecandu din astu punctu de vedere, si pastrandu acele margini legale, care ne prescriu drepturile municipale ale Croatiei, si in privintia Ardealului §. 7 alu art. 7° din 1847 — 8 amu aflatu cu cale mai nainte de tóte a staveri urmatóarele doue principii de capetenia:

(a) Cumca cetatienu, de ori ce limba ai Ungariei, in privintia politica voru formá numai o natiune unic'a si nedespartiver'a natiune, magiara, ce

corespunde conceptului istoric al statului magiar. Si

b) Cumca toate popoarele ce locuiesc in tara, — si anume: magiarii, slavii, romanii, nemtii, serbii, rusii etc. se consideraza de nationalitati egale in dreptate, cari 'si potu realiza liberu toate pretensiunile lor de nationalitate fara orice restringere, intre marginile unitatii politice ale tarii, pe temeiulu libertatii individuale si de asociatiune.

Pe temeiulu caroru principii fundamentali, si presupunendu cu siguritate, cumca iurisdictionile comitatense se voru organiza pe bas'a reprezentatiunii poporului, conformu §. 1. art. 16. alu legiloru din 1847 si 48 ne luamu voia a substerne on. case a reprezentantiloru urmatoarele liniiaminte de proiectu de lege, si a ile recomandá pentru aplacizare si pana candu, in urmarea delaturarii impedecamintelor, ce mai suntu pentru intregirea dietei, proiectulu nostru de lege, lucratu intr'o directiune aprobata prin on. casa, se va supune la o pertratare decidetore.

A) Despre drepturile de nationalitate ale singuraticiloru si a corporatiuniloru.

1. Fiesce care cetatienu alu patriei are dreptu a-si folosi limb'a s'a materna in esibitele (beadvány) (rogari, instantii etc.) indreptate catra dirigatori'a s'a comunala seu iurisdictione si catra dicasteriele statului.

2 Era alte dirigatorii comunali si iurisdictioni numai astufeliu de esibite suntu detore a primi, care suntu scrise in limb'a ce domnesce in comun'a seu teritoriulu respectivu.

3. In adunarile comunali pote vorbi totu insulu in limb'a s'a materna.

4. Limb'a de administrare a comunei o va decide adunarea comunala; inse asia, cumca la dorinta minoritatii se se aplice si limb'a ei in manipulariune.

5. Antistii comunali in atingere cu locuitorii sengurateci, suntu detori a se folosi de limb'a acelor'a.

6. Comunitatile bisericesci dispunu liberu de limb'a manipulariunii trebiloru loru in genere, si in specie de a portarei matriculeloru, precum si de limb'a de instructiune in scolele elementari.

7. Fiacare confesiune religioara, si nationalitate e asemenea indreptatita, a pretinde ajutoria dela statu pentru acele comunitati, cari nu suntu in sta-

re a-si porta greutatele besericei si educatiunii populare.

8. Ori carei confesiuni religioare si nationalitati 'i e liberu a-si infintia institute de invetiamentu inferiori si superiori; intr'acestea, precum si pana acum, in toate scolile, ce suntu infintiate prin confesiunile religioare si nationalitatile senguratece, dreptulu alegerei sistemii de instructiune si a limbei — pe lunga pastrarea dreptulu de inspectiune suprema a guvernului compete individulu seu corporatiunii fondatore.

9. In instituttele de invetiamentu ale statului, dreptulu de a decide asupra limbei de instructiune, se tiene de ministeriulu instructiunii publice, care in asta dispusitiune e detoria se fia cu privire la limbelle intrebuintate in tienutulu respectivulu institutu.

10. La universitatea tarii, trebuie se se infintie catedre pentru limb'a si literatur'a fiacarei nationalitati din tara.

B) Despre iurisdictioni.

11. In adunarile iurisdictioniloru, toti cari suntu indreptati a vorbi, au dreptu se se folosésca de limb'a s'a materna.

12. Limb'a protocolulu consultariloru, precum si limb'a administrativa a dirigatoriloru iurisdictionali, o va decide congregatiunea generala; avendu dreptu fiesce care nationalitate ce locuesce pe teritoriulu iurisdictione, a pretinde ducerea protocolulu si in limb'a s'a.

13. In casulu acela, decumva limb'a primita pentru ducerea protocolu iurisdictione nu ar fi cea magiara, atunci pentru esercitarea inspectiunii din partea statului, au a se duce protococele aceste si in limb'a magiara (!!).

14. Dirigatorii iurisdictioniloru, in atingere cu comunitatile si privatii subordinati, si anume in pertractatiunile verbale atatu civile, catu si penale, suntu datori a intrebuintia limb'a loru.

15. Iurisdictionile intre sine voru coresponde in limb'a magiara; iertanduse totusi, ca acele autoritati de nationalitati mestecate, care au aceea si limba administrativa, se corespondia la olalta in aceea si limba.

16. Ca acele iurisdictioni, in a caroru sinu nu e acea limba in usu, care e staverita prin senguratecele iurisdictioni de limba administrativa, seu care e intrebuintata prin privatii si corporatiunile ce e.

sistu pe terenul aceleia, toate adnecele trebuie comunicate si in traducere autentica magiara.

17. Jurisdictiunile cu dicasteriele statului voru corespunde in limb'a magiara.

C) Despre dicasterii.

18. Limb'a administrativa la dicasterii e cea magiara.

19. Diregatoriile de statu si municipale se se deé conformu art. 5. alu legiloru din 1844, numai dupa capacitate individuala si merite fara privintia la nationalitate.

20. Ministeriele respective suntu detóre a fi cu bagare de séma la aceea, cá in diregatoriile dicasteriali se se aplice din nationalitatile diferite, in numeru de ajunsu astufelu de individi, cari se aiba cunoscintiele cerute spre pertractarea causeru, ce se voru subterne din partea jurisdictiuniloru de nationalitati diferite, si a corporatiuniloru si senguraticiloru acestora subordinati; acésta regula se se respectedie si la conferirea demnitatiloru de comiti su-premi.

D) Despre diet'a tieriei.

21. Limb'a de consultare si de oficiu a dietei e cea magiara.

22. Legile se se publice in limb'a tuturoru nationalitatiloru din tiera, in traducere autentica facunda prin dieta.

23. Tóte legile contrarie dispusetiuniloru de mai susu, si anume: restringerile cuprinse in §. 3. art. V. 1847 — 48; asemenea in punctul e), §. 2. art. XVI. totu din acelu anu; si in §. 7. art. VI. 1840; precum si dispusetiunile vatematóre de nationalitatea romana din aprobatele si compilatle Ardealului, se stergu.

24. Drepturile astufelu staverite ale fesse carei nationalitati de pe teritoriulu tierii, declaranduse de lege fundamentala, se asiédia sub scutulu onórei nationale.

Strens'a legatura ce exista intre referentiele nationalitatiloru si confesiuniloru in aceasta patria, nu permitu o despartire deplina a pretensiuniloru intr'acéstea impletite; din care cauza aflamu cu cale a observá, cumca tóte acele puncturi, care se feducu spre comunitatile besericesci si spre scóle, canta se fia privite, ca eflusulu acelu legi ale patriei, ce reguléza drepturile autonome ale singulareloru confesiuni, si pre cari anume: Art. fundamentali XXVI si XXVII din anii 1790/1 ce garantéza drepturile bes-

ricesci atatu ale protestantiloru de ambele confesiuni, catu si ale greciloru neuniti aici anume aflamu ale sustiené intru intregitatea loru.

In legatura cu aceasta relatieune avemu onóre, a returná onor. camere scriptele noua resemnate, asemenea a susterne separatulu proieptu propusu de membrii comisiunei Aloisiu Vladu si Sigismundu Popovicu. Datu in Pesta in 1. Augustu 1861.

Proieptulu minoritateri din comisiunea de 27 membri, propusa prin deputatii romani: Sigismundu Popovicu si Aloisiu Vladu, si alaturata la celu dintaiu spre a se asterne dietei totdeodata.

I. In caus'a nationalitateri peste totu.

§ 1. Popórele de diferite limbi, cari locuescu in Ungari'a pe diverse teritórie in numeru mai mare desu laolalta, anume: Romanii, slavacii, serbii, rutenii si germanii, suntu recunoscute de natiuni asemenea indreptatite cu natiunea magiara, si complexulu acestor'a forméza natiunea politica a Ungariiei.

§ 2. Fiesce care natiune are asemenea dreptu de a-si intrebuintia, desvoltá si cultivá limb'a s'a nationala liberu in tóte referentiele vietiei private si publice; dreptu aceea se staveresce:

§ 3. In comunitati, cercuri si tienuturile comitatense, in comitate, in distripte, tienuturilo si orasile libere, ce au jurisdictiuni de sine statatorie, limb'a administrativei, judecatoriei si consultatiunei, adeca limb'a oficiosa peste totu e aceea, care e limb'a nationala a intregel poporatiuni seu a absentei maioritateri a poporatiunei din respectiv'a comunitate, cercu si tienutu comitatensu, comitatu, distriptu, tienutu ori orasiu liberu.

§ 4. Déca in vreo comunitate, cercu ori tienutu comitatensu, comitatu, distriptu ori orasiu liberu nici o nationalitate nu ara formá maioritate absoluta, in acestu casu limb'a oficiosa se póte alege liberu.

§ 5. Cercurile si tienuturile comitateloru se se arondeaze asia, cá fiesce care cercu, respective tienutu se cuprinda dupa putintia astufelu de comunitati, cari facu celu pucinu maioritateri absoluta a locuitoriloru de aceea si nationalitate. Aceasta regula se se oserbe si la formarea cercuriloru de alegere pentru. ablegati la dieta.

§ 6. Totu asia se se forméze representatiunile si jurisdictiunile comitateloru, a distriptelor, tienu-

turiloru si orasieloru libere, adeea dupa proportiunea numerica a diferiteloru nationalitati locuitórie pe aceste teritórie.

§ 7. Comunitatile 'si facu orice reporturi, representatiuni si petitiuni in limb'a oficiala a s'a ca tra ori care jurisdictiune a tieriei.

§ 8. Diregatorii cercuriloru si ai tienuturiloru comitatense, corespundu oficiosu cu comunetatile res pective numai in limb'a oficiósa a acestorasi.

§ 9. Diregatorii cercuriloru si ai tienuturiloru comitatense corespundu cu celelalte cercuri si tienuri ale comitatului séu in limb'a oficiósa a acestora séu in a comitatului, — cu jurisdictiunea comitatului inse numai in limb'a oficiósa a comitatului.

§ 10. Comitatele, distriptele, tienuturile ori orasiele libere 'si dau decisele si ordinatiunile catra diregatorii sei in limb'a s'a propria oficiósa.

§ 11. Comitatele, distriptele, tienuturile si orasiele libere corespundu intre sine, precum si in atingere cu diversele jurisdictiuni besericesci séu in limb'a oficiósa a aceloru jurisdictiuni catra cari se adresé dia, séu in limb'a magiara.

§ 12. Comitatele, distriptele, tienuturile si orasiele libere 'si facu reporturile, representatiunile, adresele si alte substerneru catra ori care jurisdictiune mai 'nalta de ori si ce rangu, in limb'a s'a propria oficiósa; inse asia, ca nefindu limb'a loru oficiósa cea magiara, se se alature tiesutulu pe margine (columnaliter) si in limb'a magiara.

§ 13. Jurisdictiunile mai inalte 'si dau ordinatiunile si mandatele catra comitatele, distriptele, tienuturile si orasiele libere, a carora limba oficiósa nu e cea magiara, in limb'a magiara, inse earasi alaturandu testulu (cuprinsulu) pe margine (columnaliter) si in limb'a oficiósa a comitatului, distriptului, tienutului liberu séu orasiului respectivu.

§ 14. La consultatiunile publice ale comunitatiloru, a distriptelor, tienuturiloru si orasieloru libere, totu insulu are dreptulu de a se folosi de limb'a s'a nationala; totu asia sta fiescecaru liberu a'si da petitiunile la ori si ce autoritate a tieriei (intielegandu aici si autoritatile militare) in limb'a s'a nationala si e pretinde resolutiunile totu in aceeasi limba.

§ 15. La judetiile comunale limb'a judecatorésca e cea oficiósa a comunitatei, la judetiile cercuale si tienutale e cea a cercului respective a tienutului, la judetiee si tribunalele de comitatu, distriptu, tienutu si orasin liberu e limb'a oficiósa a acestora.

§ 16. Tribunalele cambiale si distriptuale suntu

indetorate a primi ori ce esibite in ori ce limba nationala care esista in cuprinsulu jurisdictiunei loru, si totu in aceeasi limba a le da si deslegarea.

§ 17. In trebile criminale se face cercetarea, pertraptarea si decisiunea causei in limb'a inculpatului, precum si marturiile se asculta in limb'a s'a propria, abatere se face candu limb'a inculpatului ori a marturiloru nu e intrebuintiata in cuprinsulu iurisdic tiunei respective, in care casu marturiile se asculta cu ajutoriulu de talmaciu juratu.

§ 18. La curtile apelative se substernu causele apelate in originalu, deunde sentintiele si alte decisiuni se dau pe lunga limb'a magiara columnaliter si in acea limba in care s'a pertraptatu si decisu caus'a la judetiulu de anteia instantia.

§ 19. In diet'a tieriei limb'a oficiósa si consultativa e cea magiara, sustienenduse totusi fiescecaru membru dietalu, dreptulu de a se poté sierbi in debateri de limb'a s'a nationala.

§ 20. Legile se dau autentice in limb'a fiescecarei natiuni atinsa in § 1. si se trimitu fiescecarei jurisdictiuni si in limb'a ei oficiósa; totusi in casu de indoiala intre tiesutulu (testulu) magiaru si celelalte, decide celu magiaru.

§ 21. In comunitatile besericesci si in scóle mai departe la diregatoriile bisericesci si directiunile scolarie, precum si la organele subordonate acestora, limb'a manipulatiunei, respective a invetiamentului, in tóta privint'a in trebile din launtru si din afara, e limb'a nationala a respectivei comunitati besericesci séu scolarie.

§ 22. Diregatoriile besericesci si directiunile scolarie dau ordinatiunile s'ale catra comunitatile si oficiele subordonate jurisdictiunei loru in limb'a cestoru din urma; cu autoritatile civile inse corespundu in intielesulu §§-loru 11., 12. si 12, ai acestui pro ieptu de lege.

§ 23. La guberniulu centralu de statu, care e-sercita suprainspeptiunea peste scóle si peste educatiunea publica, se se infintiedie pentru fiescecare natiune respective confesiune sectiuni, din barbati de aceeasi natiune, resptive religione.

§ 24. Fiescecare natiune, respective confesiune are deplinu dreptu, pe lunga supravegierea statului a dispune liberu si nedependinte asupra trebiloru s'ale scolare, prin urmare fieceari natiuni res pective confesiuni 'i e ertatu a-si redicá din mediulócele s'ale proprii scoli pentru totu ramulu de sciintia, in-

ferióre si superióre, precum si institute sciintifice si fundatiuni, a imulti numerulu acelora dupa recerintie, avendu totudeodata si dreptulu de a pretinde spre scopulu acest'a si ajutoriulu materialu alu statului, dupa proportiunea poporatiunei.

§ 25. In scólele fiascecarei natiuni, respektive confesiuni, se propunu tóte sciintiele amesuratu §-lui 21. in limb'a respektivei natiuni; totudeodata se propune in scólele acestea pe lunga istori'a pragmatica a tierei, si istori'a nationala cá studiu oblegatu.

§ 26. Scólele fiacarei natiuni respektive religiuni se privescu de asemenea indreptatite cu instituttele de invetiamentu ale statului.

§ 27. La aplicarea profesoriloru la instituttele de invatiamentu ale statului, religiunea respektivulu incatu aceea e tna dintre cele recepte prin lege, — afara de catedra catechetica — nu póte sierbi de impedecamentu.

§ 28. La universitatea din Pesta se infintiedia pentru fiascecare natiune o catedra de limb'a si literatur'a nationala, care regula se apléca si la scólele inferióre si superióre ale statului in diversele tienu-turi ale tierei, inse aci numai cu privintia, la nationalitatile, cari locuescu acolo in numeru mai insemnata.

§ 29. Tóte determinatiunile si ordinatiunile, fia acelea basate pe ori si ce dispusetiuni, cari aru opri si ingreuná liber'a importare a produpteloru literarie (carti, scrieri periodice, gazete etc.) ce esu ori unde in tieri straine in limb'a uneia séu alteia natiuni, suntu prin aceasta sterse, asiguranduse in privintia a acest'a fiascecarei natiuni deplina egalitate de dreptu, si de regulaminte.

§ 30. Nici o natiune nu se póte impedecá intru infintierea inotiriloru de cetire, casine, societati si reuniuni de limba, literatura, musica si cantare, precum si a ori ce institutiuni si fundatiuni, ce au de scopu desvoltarea, cultivarea si latirea limbei, literaturai si artisticeii nationale, asemenea nici intru culgerea mediulóceloru trebuintióse spre aceste scopuri.

§ 31. Liber'a intrebuintiare a coloriloru si portului nationalu in comitate si in dieta, se garantece, fara de a permite din acest'a vreo mai dēparte espiculare ori consecintia.

§ 32. Tóte legile de pana aci, cari stau in contradicere cu legea presenta, se dechiara de sterse si respektive de modificate.

§ 33. Legea acest'a e lege cardinala si fundamentala.

§ 34. Legea acest'a nu póte prejudecá nici suptu unu pretestu intregitatei patriei.

§ 35. Ministeriulu este insarcinatu a esecutá numai decatu aceasta lege.

II. In caus'a ierarchiei romane ortodóse resaritene (gr. neunite).

§ 1. Se pronuncia despartirea deplina a romaniloru de religiunea ortodósea resaritena de catra serbi in privintia ierarchiei, si restaurarea ierarchiei romane nedependinte, suptu unu mitropolitu separatu, conformu canóneloru besericesci. Spre esecutarea faptica a acestei despartiri, se se conchiame celu multu in trei luni congresulu ordnatu prin art. XX. § 8: a leg. din 1848.

§ 2. Dupa finirea congresulu conchiamatu in urmarea §-lui precedente, se se cochiamé totu in intiesulu § 8. art. XX. a legg. 1848 celu multu in 2 luni unu congresu romanu separatu din acei credintiosi, cari se voru tiené de ierarchi'a romana despartita ortodósa resariteana, care congresu apoi amesuratu canóneloru besericesci va despune asupra organisatiunei erarchiei nedependinte romanesce de religiunea ortodósa resariteana.

§ 3. Ministeriulu e insarcinatu cu esecutarea lezei acestei'a.

III. In caus'a scóleloru nationale romanesce.

§ 1. Cá se póta face romanii despuetijunile trebuintióse asupra modelu organisatiunei si administratiunei scóleloru si a educatiunei s'ale publice, ministeriulu va conchiamá celu multu in 5 luni pe toti romanii cari locuescu in tíera, la unu congresu ad hoc, intr'unu orasiu cōrespundietoriu centrului partiloru locuite de densu, in asia modu, cá o parte de trei din reprezentanti se fia: membri besericesci si doue parti de trei: mireni; aleganduse totu dela 30,000 de suflete cate unu representante. La acestu congresu archiepiscopii si episcopii diecesani de nationalitate romana suntu in urmarea demnitati loru membri ordinari.

§ 2. Alegerea reprezentantiloru congresulu se mediulocesce dupa diecese pe calea jurisdictiunei diecesane, dupa usulu ce se observá la alegerea reprezentantiloru congresulu besericescu.

§ 3. Fiascecare representante capeta pe timpul congresulu anticipative dela gubernu, pe lunga inca-

sărea subsecinta dela publiculu alegatoriu o diurna acomodata si spese de caletoria.

§ 4. Congresulu singuru 'si face regulele fundamentale, asemenea 'si alege singuru presiedintii si notarii.

§ 5. Ministeriulu e insarcinatu cu esecutarea legi acesteia. (Din „Concordia.”)

Mitropolitulu A. St. Siulutiu in cestiunea nationala fația cu guberniulu Transilvaniei*).

Nr. 414. — 1861.

Escelenti'a Ta Domnule Gubernatoru!

Avendu norocire a priimi atatu gratiós'a ordinatione a Escelentiei Tale, catu si a In. r. Guberniu din 5. Iuniu a. c. Nr. 1875, nu me pociu conteni cá se nu'mi descoperiu adenc'a mea durere, pentruca atatu din mai multe ordinationi gratiós'e ale Escelentiei Tale si ale In. r. Guberniu, catu si dela vreo cativa prefecti de comitate aflaiu despre acea resistintia pasiva, ce se dice ca romanii opunu in mai multe locuri subjudiloru si care asiu fi doritu cá se nu se fie fostu intemplatu neciodata. Aceasta profunda durere mi se adauge si prin aceea, cumca auctoritatile mai inalte pe temeulu reporturiloru facuto de subjudi in acea resistintia paciuita nu vedu altuceva, decatu anarchia fortiata si o iritare de poporu atata de periculós'a, cum si revolutiune amerintiatóre si simtiente inemice in contra consororii natiunni, care aru trebui se destepse o grija in peptulu fiecarui unguru, catu in urmarea aceleia confratii unguri la mai multe locuri aru trebui se'si parasésca casele, mai in scurtu ca lucrulu aru fi ajunsu acolo, cá pacea publica a terei se se afle in periculu. Si totusi, déca caus'a acelei resistintie pasive o vomu cercetá fara tiendere de parte, aceeasi nu póte fi altuceva, decatu o sustiendere legala si constitutionala a dreptului, pe care confrátii unguri in asemenea casuri o deprindu in tonu de o mite ori mai tare toema si fația cu Dominitoridlu.

Eara apoi acelea raporturi oficiós'e, pe care eu nu voiescu ale numi calumnii, intemeiate numai pe fantasia, ca nu voiu să presupunu vreunu scopu reu

*) Acestu documentu inca a devenitu de aci 'nainte in proprietatea istoriei; pentru aceea ilu si depunemu spre pastrare in colónele acestei Foi, pe care multi din cetitori o tienu si o léga. R.

la ele, se arunce in prepusuri nedrepte si periculós'e, inse false nu numai la In. r. Guberniu, ci si pana susu la tronulu regescu pe o natiune intréga paciuita si linistita ?!

Nu pociu se negu, pentruca o vediu cu mare durere, cumca acea sperantia, pe care natiunea mea o nutria in inim'a s'a, ca dens'a va reesi cá se póta restaurá odata bun'a intielegere si o fratietate traitóre intre sine si natiunea magiara, intre consorriile natiuni ale préiubitei nóstre patrie incepe a merge scadiendu. —

Inse care parte si care natiune este caus'a la acestea ?

Intre noi romanii la aceast'a niciodata nu amudatu si nu voimu se damu oca siune, afara numai, déca confratii magiari nu ne voru imputá de vina si peccatu, cumca noi din libertatea prea iubitei nóstre patrie comune si din bunetatile egalitatii civile ceremu si pretindemu cu tóta constant'a dela confratii magiari si sasi in acea proportiune, intru carea conferimu cu averea si viéti'a nóstra la conservarea si apararea patriei comune, eara aceasta parte o pretindemu intréga si perfecta, natiunea romana niciodata nu va incetá de a cere si pretinde atát'a; pentruca se nu créda nobil'a natiune magiara, cumca natiunea romana siaru fi luatu partea s'a deplina din egalitatea de drepturi cu atata numai, cumca cativa insi din sinulu ei, dintre carii partea mai mare se bucura de increderea unguriloru, eara nu de a romaniloru, ia pusu in deregatorii subalterne, dupa planulu seu, cá si dintr'o gratia. — Nu Escelenti'a Ta, déca amu crede asia ceva, neamu aflá intr'o mare ratacire.

A sositu acelu timpu, cá aceste doue natiuni — roman'a si magiar'a — se se si mai lamurésca odata, cá se scia care cum intielege aceea ce numimu egalitate de drepturi.

Romanii nu ceru nici gratia nici elemosina (pomana), ci ei pretindu intru tóte drepturi egale in proportiunea acelu sacrificii, ce aduce pre altarulu patriei, pentruca voiesce se aiba parte fratiésca din veniturile comune ale patriei nóstre comune.

Escelentia Ta! nu me indoiescu cumca imi vei da voia, cá in poterea neconditionatei mele onóre si increderi ce punu eu in profund'a intieleptiune, in nepartinitóreia iubire de dreptate si in rar'a 'Ti bunatate de inima, pe aceste timpuri critice si in lucrari politice asia delicate, ferindune de orice reserva vi-

cléna a mintii, séu de lingusire amagitóre si de prefacatura mascata, de care natur'a mea s'a ingretiosiatu pururea — se me respicu cu tóta sinceritatea si pe fačia.

Caus'a pentru carea in comitatulu Albei de josu s'a produsu resistinti'a pasiva la romani si pentru care ómenii loru nu au voitu a priimi derogatorii, o cauza aceasta, care Dómne ce usioru poté se se delature indata la inceputu — o amu descoperitu atatu Illustr. Salé Domnului Georgie Pogány in 27. Maiu a. c. catu si Escelentiei Tale intru informatiunea si rugamintea mea cuminecata Escol. Tale in 27. Maiu sub Nr. 317. Ce durere inse, ca vindecarea legala a remasu pana astadi, eara apoi cu aceea, ca fratii unguri carii intru altele in tóte suntu fórte constitutionali, numai fačia cu dorintiele romaniloru legale si constitutionale nu se aráta nici constitutionali nici liberali, denéga confratiloru sei romani cu tóta cerbi-ei'a implinirea cererii loru constitutionale, care aru fi asecuratu si pastrarea autonomiei comitatului, — ei magiarii, au datu timpu si materialu de ajunsu, spre neodichna si resistintie pasive; prin urmare aici inca cauza causae est causa causati. Intr'aceea ne'ncrederea si resistinti'a pasiva s'a nutritu si cu faptele acelea pe care fratii magiarii leau patratu si in alte comitate fačia cu romanii, cu cea mai grea vatamare a egalitatii de drepturi si a fratietaii.

In cateva comitate; intru care elementulu romanescu este neasemenatu mai numerosu decâtu celu magiaru, romanii au cerutu si au pretinsu cu totulu indesiertu, cá in locul comitetelorú din 1848, intru care poporul romanescu din cause fórte greu cumpanitóre nu póte avé nici unu felu de incredere, se compuna comitete noue prin adunári generale séu asia numite marcale, in proportiunea numerulu locnitoriloru, eara apoi acele comitete se aléga pe oficiali, si comitetele supremu (péflectulu) se guberne comitatulu, séu tocma acele marcale se aléga de adreptulu pe oficialii comitatului si se organizese tóta administratiunea lui, si asia natiunile se se introduca in staululu egalitatii de drepturi si alu fratietaii, si totu odata autonomi'a comitatului inca se se consolide pe acésta cale. Indesiertu diacu au rogátu romani pe confratii loru magiarii pentru acésta, ca ei, cari de altumintrea, in altele seiu se fia maraimosi si in tóte se tienu cu bratiiele de constitutiune, acum fačia cu poporul romanescu si cu intieleginti'a lui au remasu preste totu egoisti si neconstitutionali. (Va urmá.)

Conjuratiune infioratórie.

(Continuare din Nr. 30.)

In ce sta veritatea, si ce impune unui scrietoriu datori'a stimei fačia cu mentea sanetósá a omului si cu sentiulu esteticu si morale alu publicului cetitoriu, aceea amu invetiatu eu pre deplinu din unele corespondentie ale lui „Erdélyi Hiradó.“ Mora'a este o scientia practica — poterea petrundietória a esemplului, cu care premergu aceste teme in esereitarea acelei poteri, au devinsu si au delatatu tóte acéle concepte vechi sventurate ale bibliei si catechismului despre datoria (oficia) si conscientia. Eu amu avutu in mana unu manuscrisu completu despre tóte decisiunile, cari le facusera deputatii natiunei sasesci spre impedecarea uniunei Transilvaniei cu Ungaria, in nóptea, candu fú deramata cas'a lui Bedeus, cadíu din buzunariulu unui „polipu“ alu poporului sasescu tocma, candu intre strigate de: „se traiéscá bureaucrati'a!“ esiá din hornulu, in care se suise pre din leintru, si tiené o cuventare in stilulu lui Meternich catra publiculu adunatu, dupa care urmá si derimarea hornului. Eu fortunatulu luai iute manuscrisulu ce cadíu de pre coperisíu. 'In studiulu a casa, 'mi notatu puntele mai insemnate, si dupa aceea, cá se nu incurgu ceva neplaceri, ei acatiu o piétra si 'lu aruncau in Cibíu.

Asia prin unu casu minunatu sum in stare se indereptu si se suplinescu din cartile mele ceea ce demaulu referente ale lui E. H. a impartasíu din decisiuni numai dupa aducerea amente. Eu facu acésta cu o adeverata placere; pentrucá cu tóte cá si eu su numai unu sasu, totusi natur'a prin o gresielia mia, datu si mie la nascere unu micu coantu de adeveratu patriotisimu; si dereptu aceea eu me sentiu strimtoratu a spurge in modulu acésta credintiei compatriotiloru mei sasesci anonimi, pe cari eu inca numai anonimu ii onorescu. „Hiradó“ póte garantá mangaietu pentru adeveritatea faptelorú ce le insiru eu — ele asia suntu de adeverate, cá derimarea casei lui Bedeus si cá alte istorii, cu care sierbesce abonatiloru sei, si dereptu aceea prin o atare garantare nu póte se pérdia neci catu negru suptu unghia dia onórea si meritatulu seu renume.

Se venim la lucru. Articóluulu primu s'a impartasíu cu fórte multe smentéle. Originalulu suna asia: „Fiacarunia dintre eptscópii Siaguna si Lemeni se se oferésca din cas'a nationala 500,000 taleri grei, afara de aceea se li se mai oferésca inca unu mili-

onu 300,000 taleri cu aceea rogare, cá din acestea fiacarui romanu se se dée cate unu taleru. Aceste espense 'su fórte mici fajia cu cas'a nationala, care e fórte avuta, si numai prin venitul unui cuartalu se acopere éراسi deplinu, castigulu inse e fórte mare. Déca inse episcopii nu s'aru poté castigá necedecum in contra uniunei — atunce — josu cu ei! Cele din urma trei cuvente erau scrise in fractura cu sange. Se vorbesce, ca in diu'a aceea fatala, in care s'au facutu aceste conclusiuni, comesulu si 22 burocrați siau deschisu venele si a scursu atata sange, care lau amestecat la olalta, catu a fostu de lipsa, cá se póta scrie acele cuvente.

In articulu alu treilea dupa cuventele: „cu numele cunoscuti“ este inca de a se mai adauge: Aceste individe voru formá unu comitetu specialu de intimitate (Herzlichkeitscomité) cu unu presiedinte propriu, in tóta dio'a de cu séra se voru aduná la olalta, cá se se deprenda cu diligentia in complimentele cele mai alese si lingusiri. Indata ce le voru invetiá tóte bene, membrii se se viréscá pr'ntre romanii cei cultivati si pr'ntre poporulu de rendu, se puna in lucrare ceea ce au studiatu. Si despre rezultate se póte protocolu si se reporteze la presidiu. Pentru procurarea necesarielor carti de complimente si a opurilor ce fractéza despre conversarea cu ómenii, cum si pentru platirea maestrilor de saltu si ai teatralistilor, carii inca afara de aceea, voru mai fi de lipsa, cá se instrueze in numitele maestrii si in urma pentru remunerarea romanilor castigati pre aceea cale, se voru da comitetului atati'a bani din cas'a nationala, de cati va avé lipsa.

In art. 6. dupa cuventele: „de a se intrebuintá mai sta in esemplarulu mieu: „si a se provedé cu asenatiuni nerestrinse catra cass'a nationala.“

Lacunele din cele lalte puncte — suntu atatu de neinsemnate, catu le trecu cu vederea. Deci noi ne multiamim a aduce aicea alu 12-lea articulu, care bravulu nostru patriotu 'lu lesase afara: „Cá universitatea natiúnei prin importantele conclusiuni de adiu se nu vena in presupu, ca sia ténutu pré susu potterile, si se nu se faca de risu in ochii ómeniloru

intiepti, — de adiu inainte se dechiara de prépotente si suverana si cas'a s'a nationala de nedesecata.“

Originalulu germanu alu serisórei, eé o impartasiesce E. H. in extractu, mie nu mia datu de ochi. Cine e autorulu? si unde s'a tiparitu? nu sciu si neci ca-mi pasa — adevérulu remane totu adevéru. Préinventiatulu si istetiulu autoriu a descoperitu planurile bucaucratiei nóstre mai bene decatu oricare altulu. „Tesaurariatulu e monopolisatu de filii preotiloru sasesci — despre acést'a te convinge o cautare fugitiva in siematismu — numele cele multe unguresci ale ampioiatiiloru suntu numai masce, pe cari acesti Domni le tieniu inaintea publicului, cá se'lu insiehe despre originea lor; tóte oficiale in natiune, la gubernulu regescu, la cancelari'a de curte, la camer'a finantiara de curte, la consiliulu de resboin s. a. suntu ocupate cu sasi si mai alesu cu filii de ai preotiloru sasesci! Este lucru infioratoriu, revoltatoriu!

Eu liusioru asi poté se-mi batu jocu de scrisorea compatriotulu meu sasu, déca nu cu aceea istetima, celu pucinu cu aceea maniera, cu care renuntulu Lichtenberg pre prestigiatoriu Filadelfia l'a facutu de risu prin aceea, ca elu a edatu in Götting'a in numele acestuia unu afisu (cedula de avisu), in care ostentatiunile lui Filadelfia se mai inaltara inca prin o alta nebunia si mai mare. Eu asi face acést'a déca asi poté presupune, ca compatriotulu mieu sasu se va retrage si 'si va téné gur'a, precum Filadelfia in urm'a anuciului lui Lichtenberg 'si luá catrafusele si se cará, Inse mie nu'mi da man'a a sperá aceea. Patriotulu mieu colega — dupa cum se vede din fiacare siru — atatu e de inamoratu in talentulu seu inventiosu si atatu de convinsu despre patientia si credulitatea cetitoriloru, catu crede, ca publiculu trebuia si mai incolo mangaiétu cu impertasiri din pén'a patriotica a D-sale. Ce nu va face elu, voliu face eu, indata ce voliu adauge cateva cuvente „sen cere“ la redactiunea lui „E. H.“ — (Va urmá.)

O reflexiune. Se apropie timpul criticu alu unoru noue conferintie. Se intielege ca firulu acelor se va luá dela cele trecute coprinse in Protocolulu din Ianuaru. Observamu ca din acelasi se mai afla aici la Römer et Kamner à 40 cr. v. a.